

تقویت حیا در سبک زندگی مسلمان

نادیا ابصری زاده^۱

چکیده

«حیا» در معنای غریزه است که مانع ارتکاب و انجام اعمال زشت و قبیح شده و نیز مانع تعمّد در از بین بردن حقوق حق تعالی و خلق خدا می‌شود. حیا، زمانی ایجاد می‌شود که فرد، حضور اشخاصی را حس کند که این اشخاص، ناظر بر اعمال انسان هستند. اهمیت و ضرورت حیا در روایات شیعی به عنوان لباس اسلام و اخلاقی که اسلام با آن شناخته می‌شود، معرفی شده است. آراستن حقیقی انسان، از باطن شروع می‌شود که در صورت دسترسی به مقالات باطنی و سلامت قلب و پاکی درونی، باعث زیبایی‌های ظاهری نیز می‌شود. حیا در حفظ و افزایش زیبایی روح و هم در تجلّی آن به عالم بیرون تأثیرگذار بوده که حالت دیگری نمی‌تواند جایگزین آن شود. حیا یک نیروی بازدارنده‌ی روحی است که زشتی‌ها را از عوامل روحی به دور می‌کند و می‌تواند شخص را از ارتکاب به خلاف و گناه و کلید اعمال زشت بازدارد. که ما در مقاله‌ی خود از منظر دین اسلام به اهمیت آن اشاره کردیم. روش تحقیق به صورت کتابخانه‌ای می‌باشد. در قرآنکریم حیا، مقدمه‌ای برای آلوده نشدن به فحشا و راهی برای سلامت معنوی و اخلاقی است. در ضمن حفظ این قوه در زندگی مسلمانان هم در خانواده، هم در جامعه تأثیرات مثبتی را خواهد داشت. حیا در زندگی اسلامی آثاری دارد از جمله: پیش‌گیری از گناه، کرامت نفس، عفت و پاک‌دامنی، انجام خوبی‌ها، موفقیت، پاک شدن گناهان، محبت خداوند و نیز در آخر این مقاله به راهکارهایی برای ایجاد عفت در زندگی مسلمانان پرداخته شده است.

کلیدواژه: حیا، عفت، سبک زندگی، سبک زندگی اسلامی.

۱. سطح دو، مدرسه علمیه کوثر، خرمشهر، nadianagsi@gmail.com

مقدمه

حیا را می‌توان یکی از خصائص و ویژگی‌های فطری انسان دانست. حیا ریشه در فطرت انسانی دارد. حیا به عنوان موهبتی الهی، از مهم‌ترین عوامل حفظ و بقای عفت عمومی یک جامعه است. تقویت حیا از عوامل مهم مصون‌سازی جامعه از ایجاد زمینه‌های انحراف جنسی و بی‌بندوباری اخلاقی در جامعه اسلامی جلوگیری کند.

راز پژوهش‌های قبل که در این زمینه صورت گرفته می‌توان کتاب «برای ریحانه» از محمود اکبری، اشاره کرد که در این منبع بیشتر حیا را از جنبه زن به آن پرداخته و کمتر از جامعه اسلامی سخن گفته است ولی در مقاله پیش رو با ابعاد دقیق‌تری به حیا در جامعه و خانواده اشاره شده است.

با توجه به اهمیتی که حیا در زندگی مسلمانان دارد، در این مقاله بر آن شدیم که نشان دهیم در جامعه‌ای که حریم روابط زن و مرد پوشش و حیا باید رعایت شود. جوانان تقویت بنیان خانواده و جامعه معزم به حفظ این قوه هستند و برعکس هنگامیکه بی‌حیایی و بی‌عفتی رواج پیدا کند، موجب تحریک شهوت در جامعه و خارج از چارچوب قانونی و شرعی می‌شود. در این مقاله بر آن شدیم که آثار و راهکارها حیا برای خواننده را تبیین کنیم.

سؤال اصلی: تقویت حیا در سبک زندگی مسلمانان چیست؟

۱- مفهوم شناسی

۱-۱- حیا

حیا در لغت، عبارت است از انقباض (گرفتگی) نفس و انزوا (درونی‌گزینی) از کار زشت به جهت ترس از خدمت مردم یا دگرگونی حال و انکساری که به جهت ترس از آن‌چه عیب شمرده و نکوهش می‌شود، حاصل می‌گردد. و در اصطلاح به معنای محدودیت و در تنگنا افتادن نفس در ارتکاب محرمات شرعی و عقلی و عرفی از ترس نکوهش و سرزنش است.^۱

۱-۲- عفت

عفت در لغت به معنای پارسا، آبرومند، پرهیزکار و پاکدامن است. و در اصطلاح عبارت است از ملکه نفسانی و صفت راسخ در جان انسان که به تعدیل و کنترل قوه شهوت، از افراط و تفریط حاصل می‌شود، یعنی عفت آن است که شهوت به معنای وسیع آن تحت فرمان عقل و وحی باشد

۱. علوی، جلوه‌های حیاء در روابط خانوادگی، ص ۲۲.

و انسان عفیف فردی است که از اسارت رذایل و خواسته‌های نامشروع قوه شهوانی آزاد و رها باشد.^۱

بنابراین عفت نیز دو مفهوم دارد؛ یک مفهوم عام که عبارت است از خویشن‌داری در برابر هر گونه تمایل افراطی نفسانی و مفهوم خاص آن خودداری از تمایلات افراطی جنسی است.^۲

۱-۳- سبک زندگی

معنای لغوی آن، روش نوعی زندگی فرد، گروه یا فرهنگ، روش خاصی از زندگی یک شخص یا گروه.^۳

سبک زندگی به مجموعه رفتارها و الگوهای کنش‌های هر فرد که معطوف به ابعاد هنجاری و معنایی زندگی اجتماعی باشد، اطلاق می‌شود و نشان دهنده کم و کیف نظام باورها و کنش‌های فرد است.^۴

۱-۴- سبک زندگی اسلامی

منظور از سبک زندگی اسلامی این است که تمامی گرایش‌ها، تمایلات، رفتارها، عقاید، ارزش‌ها و مجموعه تلقی‌ها، عادت‌ها، نگرش‌ها، سلیقه‌ها، معیارهای اخلاقی، اقتصادی، سیاسی و ... که یک فرد یا جامعه در زندگی فردی، خانوادگی و اجتماعی بر مبنای آموزه‌های دین اسلام و عمل بدان‌ها پایه‌ریزی شود.^۵

۲- اهمیت و جایگاه حیا در آموزه‌های دین اسلام

قرآن کریم با بیان داستان آدم و حوا به صورت غیر مستقیم، فطری بودن حیا را گوشزد می‌نماید، آن‌گاه که می‌فرماید: «فَلَمَّا ذَاقَا الشَّجَرَةَ بَدَتْ لَهُمَا سَوْآتُهُمَا وَ طَفِقَا يَخْصِفَانِ عَلَيْهِمَا مِنْ وَرَقِ الْجَنَّةِ»^۶؛ همین‌که حضرت آدم و همسرش از آن درخت ممنوعه چشیدند، بلافاصله لباس‌هایشان از

۱. معاونت فرهنگی تبلیغی حوزه‌های علمیه خاوران، «حیات طیبه»، ص ۲۳۵.

۲. قاضی زاده و احمدی سلمانی، «عفاف در آیات قرآن با نگاهی به روایات»، ص ۹۲.

۳. Wiki pedia.org

۴. جوکار، «الگوی تقویت حیا در سبک زندگی اسلامی»، ص ۴.

۵. همان.

۶. اعراف: ۷.

تنشان فرو ریختو اندامشان آشکار گشت. هنگامی که آدم و حوا چنین دیدند، بلافاصله از برگ‌های درختان بهشتی، برای پوشاندن اندام خود، استفاده کردند.

روایات همچنین، حیا را از خصایص ویژه انسان‌ها برشمرده و حیا و ایمان را قرین هم دانسته‌اند، به‌گونه‌ای که با رفتن یکی از آن دو، دیگری نیز رخت برمی‌بندد. از این‌رو در روایت آمده: «حیا و ایمان، همراه‌اند و در یک رشته بسته‌اند و چون یکی از آن‌ها رفت، دیگری هم می‌رود.»

پیوند این دو با یکدیگر به اندازه‌ای نزدیک است که امام صادق (علیه السلام) فرد بی‌حیا را بی-ایمان معرفی می‌کند و می‌فرماید: «کسی که حیا ندارد، ایمان ندارد.»^۱

رسول خدا (صلی الله علیه و آله)، حیا را زینت آدمی شمرده و فرموده‌اند: «بی‌شرمی با هیچ چیز همراه نشد مگر این‌که آن را زشت گردانید و حیا با هیچ چیز همراه نگشت، مگر این‌که آن را آراست.»^۲

۳- انواع حیا

در یک تقسیم بندی با توجه به چیزی که از آن تعبیر به حیا می‌شود، پنج نوع حیا مطرح شده است:

۳-۱- حیا از خداوند

حیا از خدا به معنای در نظر گرفتن او در همه حالات و پرهیز از نافرمانی پروردگار است. پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله و سلم) می‌فرماید: «از خدا چنان‌که باید شرم کنید. عرض شد: ای پیامبر چه کسی از خدا چنان‌که باید شرم دارد؟ فرمود: کسی که از خدا به راستی حیا داشته باشد، باید اجل خود را در برابر دیدگانش قرار دهد، به دنیا و فریبندگی‌های آن پشت کند، مواظب سر و اندیشه خود و شکم و خوراک خود باشد و گور و پوسیده شدن بدن را از یاد نبرد.»^۳

در قرآن کریم آمده است: «هُوَ مَعَكُمْ أَيْنَمَا كُنْتُمْ وَاللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ بَصِيرٌ»؛ او با شماست، هر جا که باشید و خداوند به آن‌چه انجام می‌دهید، بیناست.^۴

۱. جوکار، «الگوی تقویت حیا در سبک زندگی اسلامی»، ص ۵.

۲. سایت راسخون، rasekhoon.com

۳. خادم پیر، خاستگاه عوامل آثار شرم و حیا در نگاه قرآن و حدیث، ص ۷-۱۰.

۴. حدید: ۴۰.

۳-۲- حیا از خود

حیای از خود، یکی از مصادیق تمامیت مکارم اخلاق است. حیای از خود، در اوج معارف دینی قرار دارد و این، نشان از اتصال دینی ما با وحی الهی دارد. حیای از خود به این معناست که آن قدر انسان برای خود ارزش و کرامت داشته باشد که در خلوت خویش نیز خجالت بکشد که کار زشتی انجام دهد، حتی اگر کس دیگری هم مشاهده نکند. امام علی (علیه السلام) در این باره می فرماید: «أَحْسَنُ الْحَيَاءِ اسْتِحْيَاؤُكَ مِنْ نَفْسِكَ» بهترین حیا، حیای تو از خودت است.

۳-۳- حیا از حجت های خداوند

حجت های خداوند از جنس بشرند، اما این انسان های ارزشمند، دارای دو حضور و دو نظارت اند. نوع اول، حضور فیزیکی است و از این جهت، با لایه اول نظارت که مردم بودند تفاوتی ندارد. در این حالت، حجت های خداوند نیز همانند مردم، بر کار دیگرانی که در حضور آنان اند، نظارت دارند. این قسم از نظارت، مربوط به دوران حیات معصومان و ظهور آنان در میان مردم است. اما نوع دوم حضور و نظارت آنان، حضوری است که متوقف بر وجود جسمانی آنان نیست و با عدم آن نیز پایان نمی یابد.^۲

خداوند متعال می فرماید: «وَكَذَلِكَ جَعَلْنَاكُمْ أُمَّةً وَسَطًا لِتَكُونُوا شُهَدَاءَ عَلَى النَّاسِ وَ يَكُونَ الرَّسُولُ عَلَيْكُمْ شَهِيدًا»؛ این چنین، شما را امت میانه قرار دادیم تا شاهد بر مردم باشید و پیامبر بر شما ناظر باشد.^۳

۳-۴- حیا از فرشتگان

خداوند متعال، فرشتگانی دارد که ناظر بر اعمال بشرند و هرآن چه را آنان انجام می دهند، ثبت می کنند. قرآن کریم در این باره می فرماید: «وَإِنَّ عَلَيْكُمْ لَحَافِظِينَ كَرَامًا كَاتِبِينَ يَعْلَمُونَ مَا تَفْعَلُونَ»؛ و قطعاً بر شما نگاهبانانی گماشته اند، فرشتگان بزرگواری که نویسندگان اعمال شما هستند. آنچه را انجام می دهید، می دانند. پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله و سلم) فرمودند: «باید حیا کنید از دو

۱. بانکی پور فرد، حیا، ص ۳۱-۳۲.

۲. پسندیده، پژوهشی در فرهنگ حیا، ص ۶۸.

۳. بقره: ۱۴۳.

۴. انفطار: ۱۰-۱۲.

۷-۲-۹- ترویج سیره عملی معصومین در خانواده

از جمله راهکارهای ترویج حیا و عفاف را می‌توان معرفی الگوهای سازنده برشمرد. قرآن بر لزوم الگوگیری و الگوپذیری از زندگی اولیای الهی تأکید کرده است. قرآن کریم پیامبر عظیم‌الشأن اسلام را الگوی شایسته مؤمنان معرفی می‌کند: «لَقَدْ كَانَ فِي رَسُولِ اللَّهِ أُسْوَةٌ حَسَنَةٌ»^۱؛ برای شما در زندگی، رسول خدا، سرمشق نیکویی بود.

در دعای شب مبعث از پیامبر اسلام به «العنصرُ العفیف»^۲ تعبیر شده انسانی که مظهر پاکی و عفاف است و بی‌تردید الگوگیری از او می‌تواند انسان را به سعادت دنیا و آخرت برساند. در این میان نقش حضرت فاطمه (سلام الله علیها) به عنوان سرمشق حیا و عفاف بلکه در تمام شئون زندگی کم نیست.^۳

نتیجه‌گیری

عنوان مقاله «تقویت حیا در سبک زندگی مسلمانان» می‌باشد. حیا برای زندگی مسلمانان، بااهمیت‌ترین غریزه می‌باشد. حیا مانند یک پوششی است که موجب می‌شود کسانی که این صفت بارز را داشته باشد، همانند لباسی برای آن‌ها عمل می‌کند و از همه-ی بدگمانی‌ها و تحریک‌ها و بددلی‌ها جلوگیری می‌کند.

در مجموع، آن‌چه که در این مقاله بررسی شد، به این نتیجه رسیدیم که حیا، ملکه نفسانی و راسخ در عمق جان است که با تعدیل و کنترل قوی شهوت، از افراط و تفریط حاصل می‌شود. از این‌رو باید راهکارهایی برای حفظ حیا در جامعه و گسترش فرهنگ اندیشید، بر این اساس در این تحقیق ما به معرفی چند راهکار در خانواده و جامعه پرداختیم که عبارت از:

۱- راهکارهای علمی:

الف) آموزش اعضای خانواده؛

ب) شناساندن آثار حیا.

۲- راهکارهای عملی:

الف) فراهم کردن زمینه ازدواج جوانان؛

ب) اظهار انزجار از عمل قبیح؛

۱. احزاب: ۲۱.

۲. قمی، مفاتیح الجنان، ترجمه: الهی قمشه‌ای، ص ۲۶۴.

۳. فتاحی اردکانی، عفاف در گستره زندگی، ص ۷۷-۷۸.

ج) انتخاب دوستان باحیا؛

د) پرهیز از قرار گرفتن در خلوت؛

ه) پوشش مناسب زن و مرد در جامعه؛

و) پرهیز از نگاه‌های هوس‌آلود؛

ز) پرهیز از خودآرایی و تبرّج؛

ح) پرهیز از تبدّل؛

ط) پرهیز از خلوت با نامحرم.

فهرست منابع

* قرآن کریم

- ۱- اکبری، محمود، برای ریحانه (رهنمودهایی برای دختران جوان)، قم: گلستان ادب، چاپ چهاردهم، ۱۳۸۴ ه.ش.
 - ۲- بانکی پور فرد، امیرحسین، حیا، اصفهان: حدیث راه عشق، چاپ پنجم، ۱۳۸۳ ه.ش.
 - ۳- پسندیده، عباس، پژوهشی در فرهنگ حیا، قم: دارالحدیث، چاپ هشتم، ۱۳۹۳ ه.ش.
 - ۴- خادم پیر، علی، خاستگاه عوامل و آثار شرم و حیا در نگاه قرآن و حدیث، بی جا، بی تا.
 - ۵- خمینی، سید روح الله، تحریر الوسیله، تهران: دفتر تنظیم و نشر امام خمینی (رحمه الله)، بی تا.
 - ۶- علوی، سیده مرضیه، جلوه های حیا در روابط خانوادگی، قم: هاجر، چاپ اول، ۱۳۹۶ ه.ش.
 - ۷- غلامی، یوسف، جلوه نمایی زنان و نگاه مردان، ج ۲، قم: بی نا، ۱۳۸۳ ه.ش.
 - ۸- فتاحی اردکانی، محسن، عفاف در گستره زندگی، قم: بوستان کتاب، چاپ اول، ۱۳۹۲ ه.ش.
 - ۹- فقیهی، علی نقی، تربیت جنسی از منظر قرآن و حدیث، قم: دارالحدیث، چاپ هفتم، ۱۳۹۱ ه.ش.
 - ۱۰- قمی، عباس، مفاتیح الجنان، ترجمه: الهی قمشه ای،
 - ۱۱- مکارم شیرازی، ناصر، تفسیر نمونه، تهران: دارالکتب الاسلامیه، ۱۳۶۶ ه.ش.
 - ۱۲- موسوی خمینی، روح الله، صحیفه امام، ج ۱۳، تهران: مؤسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی، ۱۳۸۵ ه.ش.
- مقاله:
- ۱۳- اسحاقی، سیدحسین، «مروارید عفاف (کاوشی در حیا، غیرت و حجاب)»، قم: پژوهش اسلامی صدا و سیما، جمهوری اسلامی ایران، ۱۳۸۶ ه.ش.
 - ۱۴- جوکار، محبوبه، «الگوی تقویت حیا در کسب زندگی اسلامی»، ۱۳۹۲ ه.ش.
 - ۱۵- قاضی زاده، کاظم و سیدعلی احمدی سلمانی، «عفاف در آیات قرآن با نگاهی به روایات»، معارف اسلامی، شماره ۳۶، ۱۳۸۶ ه.ش.

۱۶- معاونت فرهنگی تبلیغی حوزه‌های علمیه خواهران، «حیات طیبه»، قم: مرکز نشر هاجر، چاپ اول، ۱۳۹۶ ه.ش.

۱۷- سایت راسخون rasekhoon.net